

III RIIGIKOGU

8. istungjärk. Protokoll nr. 216 (17).

1929.

III Riigikogu koosolek 15. veebruaril 1929
kell 17.

Kokku on tulnud 80 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **A. Rei**, välisminister **J. Lattik**, sise- ja kohtuminister **T. Kalbus**, teedeminister **O. Köster**, tööhoolekande- ja haridusminister **L. Johanson**, sõjaminister **M. Juhkam**, raha- ja kaubandus-tööstusminister **A. Oinas**, põllutöökasvatamine ja põllutöökasvatamine minister **K. Soonberg**.

Päevakord:

1. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse maksvusetuks tunnustamise seadus — **K. Tamme**, **P. Järve**, **A. Toomel**'i ja **J. Teetsov**'i ettepanek.

2. Riigi 1928./29. a. lisaeelarve nr. 2 arvel eelkrediidi määramise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

3. Võru-Petseri kinnistusejaoskonna seadus — üldkomisjoni ettepanek.

4. Seadus öötöö keelu kohta pagaritööstuses — sotsiaalkomisjoni ettepanek.

5. Asunduskapitali seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

6. Riigiteenijate teenistusvanuse tasu seadus — II lugemisel.

7. Sõjakohtute seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

8. Talumajandusnõuande korraldamise seadus — I lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 17.25 min.

Juhataja **K. Einbund**: Avan Riigikogu koosoleku.

1. Päevakorra **A. Schulbach** (töer):
muutmine. Täna ses päevakorras on terve rida seaduseelnõusid, mis võivad tekitada pikemaid vaidlusi. Seejuures on juba eilsest üks eelnõu pooleli jäänud, mille puhul vaidlused täna peavad edasi kestma. Sellepärast on loomulik, et arutame esiteks pooleliolevat eelnõu ja pärast teisi. Selles mõttes teen ettepaneku,

päevakorra-punktid 1. ja 4. võtta päevakorra lõppu, pärast praegust punkt 8-dat.

J. Vain (stp): Panen ette, riigiteenijate teenistusvanuse tasu seadus asetada riigi 1928./29. a. lisaeelarve nr. 2 arvel eelkrediidi määramise seaduse järele.

Asi on sellepärast tarvilik, et praegu eelolevate aastate eelarve arutamise puhul on tarvis kalkuleerida riigiteenijate teenistusevanuse tasu summadega, ja kui ei ole see tehtud, jäävad vastavad paragrahvid lahtiseks.

K. Tamm (põl): Peaksin kõigepealt tähendada, et Riigikogu ise määras eile päevakorra ja selles järjekorras peaksime asju arutama. Teiseks pean tähendama, et seadust, mis ette nähtud päevakorra 1. punktis, on komisjonis arutatud ja sellele ei ole sisuliselt vastu vaieldud, nii et ma arvan, et ka Riigikogus sünnib selle arutamine kiiresti.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Rkl. Schulbach'i ettepaneku poolt on 33 häält, vastu 20 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Rkl. Vainu ettepaneku poolt on 32 häält, vastu 17 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

2. Teadaandmine Vabariigi Valitsusele tagasiantud seaduseelnõude kohta. Sekretär **J. Piiskar**: Riigikogu juhatause poolt on Vabariigi Valitsusele tagasi antud:

1. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus.

2. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus nr. 3.

3. Kohtuministeriumi koosseisude muutmise seadus.

3. Riigi 1928./29. a. lisaeelarve nr. 2 arvel eelkrediidi määramise seadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Fuks**: Riigi 1928./29. a. lisaeelarve nr. 2 arvel eelkrediidi määramise seadus on Vabariigi Valitsuse poolt esitatud Riigikogule selleks,

et lisaeelarves nr. 2 põllupidajatele seemnevilja muretsemiseks määratud krediiti 750.000 krooni oleks võimalik veel enne välja anda, kui lisaeelarve nr. 2 Riigikogu poolt vastu võetakse.

1927. aastal oli Eestis ikaldus ja 1928. aasta kevadel anti põllupidajatele seemnevilja-

laenudeks 3.600.000 krooni, mille tagasimaksimise tähtaeg oleks käesoleva aasta 1. aprillil. 1928. aastal oli suurem ikaldus ja oli ette näha, et seemneviljalaenud tagasi ei tule, või kui tulevad, siis osalt. Põllutööminister esitas novembrikuul 1928 Vabariigi Valitsusele ettepaneku, leida uuteks laenudeks veel summasis riigikassast ja nimelt 3 miljonit krooni. Valitsus on samme astunud ja järgmised krediidid seemnevilja muretsemiseks määranud 1929. aastaks: 500.000 krooni riigi deposiitidest, 225.000 krooni on Eesti tarvitajate keskühisusele seemneviljalaenudest tagasituleva Rootsi kaubakrediidi arvel pikendatud, 300.000 krooni võrra on Vabariigi Valitsus pikendanud neid summasis, mis on Eesti pikalaenu pankaga tagasi tulnud möödunud aasta seemneviljalaenudest ja käesolev seadus näeb ette 750.000 krooni. Sellega oleks kokku 1.775.000 krooni.

Nagu rahaministeeriumi esindaja rahaasjanduse komisjonis teatas, on kuuldavasti valitsusel kavatsus ka teisi tagasitulevaid seemneviljalaene uuesti välja anda, mis läheksid jällegi põllupidajatele seemnevilja muretsemiseks. Nüüd seisab aga küsimus ees, kuipalju on tarvis põllupidajatele käesoleval aastal seemneviljalaenudes või natuuras anda? Põllutööministeeriumi poolt valdaded kogutud andmed näitavad, — see on kokkuvõte 10 maakonna kohta, puudub Saaremaa — et tarvis läheks seemnevilja muretsemiseks 6.383.287 krooni. Sinna hulka on arvatud ka kartuliseeme 607.560 puuda, ja kui meie selle maha arvaksime, siis jääks ikkagi tarvis 5.940.933 krooni.

Lisaeelarve nr. 2 vastuvõtmisega Riigikogus läheb aega, kuid seemnevilja on põllupidajatele hädasti tarvis aegsasti muretseda, et nad seda võimalikult talveteega saaksid koju vedada, ja sellepärast on Vabariigi Valitsus esitanud eelkrediidi määramise seaduseelnõu. Valitsus on seaduseelnõu kiireks tunnustanud, ja ka rahaasjanduse komisjon on selle rutuliselt läbi arutanud. Seaduseelnõu arutamisel rahaasjanduse komisjonis selgus, et see on uus eelarveline krediit, mille väljaandmiseks puudub seadus, ja sellepärast võeti seadusse uus § 3, mille järgi valitsusel on õigus välja anda määrusi seemneviljalaenude kestuse, protsendimäära, kindlustuse, väljaandmise ja tasumise korra kohta.

Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku,

riigi 1928./29. a. lisaeelarve nr. 2 arvel eelkrediidi määramise seadus I lugemisel vastu võtta.

M. Martinson (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Juba eile rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu koosolekul selgus,

et summast, mis käesoleva seadusega põllupidajatele seemnevilja muretsemiseks anda tahetakse, kaugeltki ei jätku tarviduste rahuldamiseks. Täna kandis härra aruandja ette täpsemaid andmeid seemnevilja tarviduse kohta, kui eile temal neid võimalik anda oli. Nähtavasti on vahepeal teateid maakondadest juurde saadud. Täna kandis härra aruandja ette juba 10 maakonna teated, kuna komisjonis oli käsitada neid ainult 7 maakonna kohta. Komisjonis püüti eile selgeks teha, et küllaliselt juba jätkuvat määratud summast, arvesse võttes ka selle summa, mille meie praegu käesoleva seadusega juurde tahame anda seemnevilja muretsemiseks. Kui põllumeeste esindajad eile komisjonis vastu pidid vaidlema ja näitama, et sellest veel kaugeltki tarviduste rahuldamiseks ei jätku, ja meie poolt ettepanekud tehti selle summa suurendamiseks, siis ei leidnud need komisjoni poolt vastutulekut. Täna aga pidime kuulma härra aruandja suust samu väiteid, mis põllumeeste esindajad eile rahaasjanduse laiendatud komisjoni koosolekul ette kandsid. Ja õieti veel suurema summa kuulsime härra aruandja suust, kui meie umbkaudsete kalkulatsioonide põhjal kokkuvõttes seda eile komisjonis teha saime. Meie kuulsime, et 10 maakonnale läheb tarvis 638.238.700 senti või ümmarguselt 640 miljonit senti. Kui ma õieti aru sain, arvas härra aruandja maha kartuliseemne summa ja sai umbkaudselt 595 miljonit senti. Mulle jäi aru saamata, ja aruandja ei pidanud tarvilikuks põhjendada, missugusel eeldusel ta kartuliseemne maha arvas tarvisminevast seemneviljalaenust, sest meie teame, et ka kartuliseemet teistiti muretseda ei saa kui raha eest. (Aruandja J. Fuks'i vahelhüüe.) Kuid meil tuleb siiski arvestada 640 miljonit senti, sest on teada, et kartuliseemet põllumees rahata ei osta. Võib ju olla, et mõnel läheb korda oma naabrimehelt või sugulaselt kartuliseemet laenuks saada sügiseni, et uuest lõikusest natuuras laenuandjale tasuda. Teistel tuleb paratamata raha eest osta ja isegi kaugematest maakondadest kohale vedada, näiteks Põhja-Eesti maakondadest, kus kartulisaak parem kui Lõuna-Eesti maakondades.

Nii ei saa siin leppida sellega, et minimaalse summa võtame, vaid peame arvestama 640 miljonit, nagu ametlikud andmed 10 maakonna kohta näitavad. Mulle jääb siiski teatud kahtlus ka selle summa juures. Teame, et see summa on saadud arvutades praegusi turuhindu. (Aruandja J. Fuks: Nüüd on suuremad hinnad võetud.) Oleks armas kuulda olnud, kui aruandja oleks öelnud, misugune hind ühele või teisele viljale on arvesse võetud. Aga need hinnad, missuguseid eile rahaasjanduse laiendatud komisjonis kuulsime,

mida seal arvestati, olid küll võrdlemisi õige madalad, vahest praegused toiduviljahinnad, millega vabal turul toiduvilja või söögivilja osta saab, aga enam-vähem korralikku seemnevilja selle hinnaga igatahes osta ei saa. Ma tähendasin juba eile komisjonis, et harilikuks nähtuseks on maal igal kevadel, et ärimehed-viljakauplejad püüavad seemneviljahindu kõrgele kruvida. Eile teatati komisjonis, et Vabariigi Valitsus olevat tarvitajate keskühisusega ja seemneviljajühisusega nii kokku leppinud, et nemad, see tähendab tarvitajate keskühisus ja seemneviljajühisus, kellele seni valitsuse poolt juba seemnevilja muretsemiseks laenu antud, seemnevilja eest kõrgemat hinda põllupidajailt võtta ei tohi, kui seda eraviljakaupmehed turul oma vilja eest võtavad. Aga kõigile on teada, kuidas erakaupmehed viljamüügi juures tegutsesid. Teie teate, et erakaupmehed nägid seisukorra juba möödunud sügisel ette. (J. Lehtman, as: See on ainult siis, kui väljast sisseveetud vili on, oma vilja mitte...) See võib kõik olla, aga kas meie põllupidaja oskab vahet teha, kui talle öeldakse, et see on Virumaalt ostenud ja see on kuskilt Lõuna-Saksamaalt või Hollandist või tont teab veel kust toodud. (Vahelhüüe: Noh, küllap juba tunnevad!) Lihtne talumees ei oska vahet teha seemne päritolu kohta. Meie teame, et just erakaupmehed väga agarad olid ja juba varakult hakkasid mööda maad ümber käima, ja kus vähegi parem ja ilusam vili paistis olema, osteti seda kokku, ja muidugi sügiseste madalate hindadega. Teadagi, et põllupidajad sügisel hädasunnil olid sunnitud vilja odavamalt müüma, sest rahapuudus oli suur. Müüa talupidajal muud ei olnud kui vilja, ja nii oli ta rahapuuduse tõttu sunnitud vilja ka nende hindadega müüma, mis sügisel pakuti. Teie teate, et just sügisel põllupidajal erilisi väljaminekuid on. Teenijatele tulevad palgad maksta, paljud on suveteenijad, kuuteenijad, kelle teenistus just sügisepoole talve lõpeb, nad nõuavad palga kätte, maksud on maksta. Nendeks väljaminekuteks peab põllumees tingimata raha saama ja selletõttu on igal sügisel harilikuks nähtuseks, et viljahinnad võrdlemisi madalamad on, kui need seda olla tarvitseksid. Just erakaupmehed kasutavad seda momenti sügisel, ostes vilja kokku, et seda kevadel kasuga müüa. Muidugi ostetakse vili toiduviljahinnaga, see puhastatakse ja müüakse kevadel seemneviljahinnaga, ja teadagi, et seemnevilja eest osatakse võtta kõrget hinda. Kui tarvitajate keskühisus ja seemneviljajühisus lepingu järgi sunnitud ei ole odavamalt müüma kui erakaupmehed, siis loomulikult kasutavad need ühised erakaupmeeste poolt loodud kõrgeid seemneviljahindu oma kasuks ja loomulikult

ei hakka odavamalt põllupidajaile kevadel seemet müüma, kui seda erakaupmehed teevad. Ja nüüd ütlevad põllupidajad, et neil möödunud aastate kogemuste järgi otsustades võimalik ei ole seemneviljajühisustest osta, nad ei jõua seda. Nii näeme, et sarnasel puhul tõuseb üles küsimus, kas põllupidajad selle seemneviljalaenuga välja tulevad, mis siin on arvestatud 640 miljonile sendile. Kui aga sellega siiski enam-vähem välja tullakse ja suur häda aidatud saab, siis oleks paratamata tarvilik, et see summa valitsuse poolt oleks ette nähtud ja juba käesolevasse seadusesse sellekohane parandus sisse võetaks. Seaduses on ainult 75 miljonit senti, kuna seni on välja antud 177 miljonit. Ja kui 75 miljonit juurde arvame, siis saame ainult 250 miljonit senti ümmarguselt. Tarvis läheb aga 600 miljonit senti. Siin öeldakse, et endisi laene, mis pikendatud, 125 miljonit senti olevat, ja loodetakse, et palju seni välja antud laenudest sisse tuleb, mida uuesti välja anda võib. Need on tulevikuküsimused. Need laenud võivad ka sisse tulemata jääda, ja jäävad tingimata sisse tulemata selles ulatuses, kui valitsus loodab. On kindel, et põllupidajad, kes varemalt seemneviljalaenu tegid, seda esimesel aastal ära tasuda ei suuda, nagu loodetakse. Te teate, et valitsus on pidanud laenu tähtaega, mis tänava aasta aprillis kätte tuleb, pikendama 6 kuu võrra. Talupidajail on praegu raha vähe, ja kõigile on teada, kuidas talupidajad needki summad, mis neil hoiul olnud, pankadest välja võtnud. Rahapuudus on suur ja ei ole loota, et talupidajad saaksid oma laene tähtajaks tasuda, vaid siin peab valitsus vastu tulema ning seda arvestama, et eelmistel aastatel väljaantud laenuid tänava sisse ei tule nii, et tänavust seemnehäda nende arvel aidata saaks.

Eile tähendati komisjoni koosolekul, et niisuguse küsimuse arutamise puhul, nagu seda on seemneviljalaenu küsimus, ei pidanud härrad rahaminister ega põllutööminister tarvilikuks ilmuda komisjoni koosolekule. Kui põllumehed tegid ettepaneku, suurendada seda summat 200.000.000 sendi võrra, siis öeldi — eelarve-seadus ei luba seda teha, ega Riigikogu liikmed ei saa näidata allikat, kust seda summat võtta võiks. Oleks aga härra rahaminister komisjoni koosolekule tulnud, siis usun, oleks tema seal vastata võinud, sest temal on teada, kas käesoleva eelarve-aasta jooksul on ülejääke, kui teine lisaelarve tuleb, kas selle arvel oleks võimalik seemnevilja muretsemiseks summasid määrata või mitte. Aga et härrad ministrid tarvilikuks ei pidanud komisjoni koosolekule tulla, siis avaldasime meie, põllumehed, komisjoni koosolekul soovi, et Vabariigi Valitsus seda nüüd teeks Riigikogus, kus see seadus

arutamisele tuleb, ja suurendaks summat, 75.000.000 senti, sedavõrt kui võrd võrd vähegi riigikassa tulud seda lubavad. Võibolla, et Vabariigi Valitsus seda teeb, aga meie praegu herra rahaministri siin ei näe, nii et jääb vähe lootust, et valitsuse poolt täna niisugune ettepanek tuleks. Aga teie, lugupeetud Riigikogu liikmed, teate, et puudujääk ei ole nii väike, kui meie, põllumeeste esindajad, eile seda komisjonis kalkuleerisime, vaid suurem. Meie arvasime, et puudu on 200.000.000 senti, aga pärast tuli välja, et meil puudub 300.000.000 senti. Nii tuleb 300.000.000 senti seemnevilja muretsemiseks anda, enne kui hädavajadus rahuldatud saab, sest seniast summasid kokku võttes põllumehed ikkagi palju üle 300.000.000 sendi seemnevilja muretsemiseks raha ei saa, aga tarvis on 640.000.000 senti. Nii on ikkagi veel 300.000.000 senti puudu, ja kuidas kavatseb Vabariigi Valitsus selle 300.000.000 sendiga teha, kas mõtleb seda anda, või jätab põllumehed saatuse hooleks, sest õieti saab põllumees pool laenu seemnevilja muretsemiseks, sellega võib ta ainult pool seemet saada, pool jääb veel puudu, tähendab, pool põldu jäägu hoopis külimate. Sarnast seisukorda ei või ette kujutada, et valitsus siin külmavereliseks jääb. Tahaksin loota, et ta ütleb, mida ta kavatseb teha selleks, et põllumehel kõik põld kevadel külitatud saaks ja kõik põllupidajad seemneviljaga rahuldatud saaksid. Või arvab Vabariigi Valitsus nii, nagu üks koonduse rühma liige varemalt tähendas, et tulevase aasta riigi eelarves on võimalik kõiki neid küsimusi lahendada. See ei ole õige seisukoht. Meie teada siis, kui riigi eelarve tuleb, on seemnevilja muretsemine juba hiljaks jäänud. Eelarve suudame ikka vastu võtta, ja võibolla suurte pingutustega 1. aprilliks vastu võtta, aga et veel pärast 1. aprilli võimalik oleks korraldust teha seemnevilja muretsemiseks sel määral, nagu põllumeestel seda vaja, seda meie küll ei usu. Siis jõuab seeme alles jaanipäeval põllumeestele kätte, nagu seda minevikus näinud oleme, kus mõnikord seemnevilja alles rukkilõikuseks kohale jõudis. Sarnane olukord ei ole kuidagi mõeldav ega lubatav, ja sellepärast ei saa lootust hellitada, et tulevase riigi eelarvega seemnevilja muretsemise küsimust kuidagi lahendada saaksime ja võiksime, vaid et praegu viimane aeg on seda teha, ja seda juba käesoleva seaduse juures valitsus paratamata tegema peaks.

Ma pidasin seda tarvilikuks nüüd I lugemisel öelda ja jään lootma, kuigi nüüd need valitsuse liikmed praegu siin ei viibi, kellel seda tarvis kuulda oleks. Siiski loodan, et nendel seaduse II lugemisel vastavad ja tarvilikud ettepanekud seemnevilja muretsemise

summa suurendamiseks teevad ja meie põllumees rahuldatud tundega kevadele vastu võib minna.

A. Jürman (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meil on juba tänava mitu korda Vabariigi Valitsus määratud summasid seemnevilja muretsemiseks, kuid kahjuks need summad on igakord olnud sedavõrd väikesed selleks, et häda parandada. On tunne, et Vabariigi Valitsus siin appi ei taha tulla. Need väiksed laenuilgutused, võiks öelda, täiesti nagu tilkade viisi anti sinna, kus on tulekahju, mis põleb. Kui vast mõni üksik väike summa määrati, siis sellejuures tehti suurt kisa lehtedes, et nüüd on leitud summad ja nüüd on nõudmised rahuldatud. Kuid pärast selgus, et isegi summat, mis oli määratud, ei suudetud nädalate viisi välja anda, sest ei mõistetud määrusi kokku seada. Raha seisis, ja need, kellel tarvis oli seemet muretsema ja kokku osta, ei saanud seda õigel ajal teha. Käesoleval juhul, kus jälle määratakse 750.000 krooni, näeme, et sellejuures on arvestatud asjaolu, et kodumaal olevat seemet saadaval, ja see osa arvati laenu määramisel maha, nagu ei oleks selle seemne kokkuostmiseks, mis kodumaal leidub, sugugi raha tarvis. Meie teame, et mitte üksi põllumehel, vaid kogu riigis on niivõrd suur rahapuudus, et vaevalt leidub panku, kust põllumehele tahetakse raha anda, sest põllumehe laen on palju pikaldasem ja seega halvem laen, mis pärast kommertspangad päriselt hoiduvad sarnaste laenude eest. Tuleb imestada seda sotsialisti, kes eile komisjoni koosolekul ütles, et põllumehed võtku pankadest raha, mis nad ootavad. Näeme, et kogusummas läheb üle 600.000.000 sendi seemnevilja ostmiseks, määratud on seni vaevalt 200.000.000 senti. Selles summas, kui ma ei eksi, ei ole ainult seemneviljalaen, vaid summad, mis olid eelmistel aastatel seemnevilja, loomajõutoidu ja isegi väetise ostmiseks. Kuipalju sealt just seemnevilja otstarbeks on läinud, on minul ja ka vist aruandjal teadmata. Sellesse summasse on ühte arvatud kolmeks otstarbeks minevad summad. (Aruandja J. Fuks'i vahelhüüe.) Pikalaenu panga aruandes on mõlemad summad kokku võetud, see on seemnevilja, jõutoidu ja väetise summad. Nii et väga küsitav on, kuipalju puhtal kujul seemnevilja ostmiseks eelmise aasta summadest üle on läinud. Nüüd on veebruar käes, ja meie teame, et meie põllumehed, kellel on veel seemet, on sunnitud selle toiduks müüma, sest neil on raha tarvis. Sellepärast on küsitav, kuipalju suudetakse kodumaalt seemet osta ja tuleb välismaalt seemnevilja muretsema. Aga meie teame, et välismaalt ostes tu-

leb seemnevilja eest vahest 100 miljonit rohkem maksta, kui kodumaalt osa seemnevilja oleks saadud. Selle viivitusega, et õigel ajal ei ole põllumeestele seemnevilja ostmiseks vastu tulnud, on meie riik 100 miljonit kahju saanud. Praegu on ühisuste esindajad nõu pidamas. Nad on mitu korda pööranud rahaministri kui ka Riigivanema poole, et viimne aeg on summased seemnevilja ostmiseks välja anda, sest kui seda ei tehta, siis ei ole lootust, et meie kodumaalt üldse saame seemnevilja osta. Sellepärast oleks Vabariigi Valitsuse esimeseks ülesandeks nõutavaid summased kiires korras nõutada. Muidu võib ilmsiks tulla niisugune asjaolu, nagu minu eelkõneleja ütles, et kevadel põllud jäävad seemendamata või seemendatakse halva seemnega, ja sarnasel juhul ei ole ka lõikust ees. Kui täna seemneviljalaenu vastu võtame, siis on selleks ka viimne aeg, aga samuti on tarvilik rahuldada kogusummas seda tarvidust.

Rahaminister **A. Oinas**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kahjuks mul ei olnud võimalik kuulata härra Jürmani seletust. Just samal ajal tuli minul seemnevilja asjus vastu võtta ja ära kuulata delegatsioon, kes oli saadetud põllutöministri ja minu juurde ühisuste poolt, kes seemnevilja operatsiooni teostavad. Täna oli ETK juures seemnevilja asjas nõupidamine, millest osa võttis umbes 40 ühisust. Sellel nõupidamisel on selgunud, et üldine tarvidus seemnevilja järele on umbes sama suur, kui põllutöministeeriumi statistika on seda konstateerinud. Üldine seemne tarvidus ulatub umbes 6 miljonile kroonile. Ühisused arvavad, et kogu selle summa peale ei lähe tarvis riigi laenu, sest põllupidajad ostavad ise osa seemet, ja ka ühisustel on teatavad rahatagavarad, millega nad opereerivad. Ühisused on arvamisel, et tuleks riigil laenu anda umbes 3 miljonit krooni. Nimelt ETK oma liikmeskonnaga on kokku leppinud selles mõttes, et tema võtab enda peale 2 miljoni krooni ulatuses seemnevilja väljajaotamise, teised ühisused 1 miljoni krooni peale. Täna seni on seemnevilja operatsiooniks riigi ressursidest antud järgmised summad. Nõndanimeetatud Rootsi laenust on võimalik 350.000 kr. ulatuses seemneviljalaenu anda. Deposiitsummadest on määratud selleks 500.000 krooni, milline summa on pikalaenu pangale antud. Siis on deposiitsummadest võimalik anda veel 230.000 kr., milline summa pikalaenu panga käsutuses. Praegu on Riigikogus arutamisel eelkrediidi seadus, mille järgi avatakse 750.000 kr. otsekohe riigikassast. Seega läheb lähematel päevadel seemnevilja operatsiooniks

kokku 183 miljonit senti, peale selle veel 15 miljonit senti, mis pikalaenu pank oma summadest välja andnud. Kokku ligemale 200 miljonit senti oleks seega lähematel päevadel seemnevilja operatsiooni tegutsemiseks saadaval.

Pean tarvilikuks juurde lisada, et kui valitsus palub eelkrediidi seadusega esialgu anda 75 miljonit senti, siis ei tähenda see veel seda, et valitsus hindaks kokku seemneviljalaenu vajadust 75 miljonile sendile. Nagu tähendasin, oleks riigi laenu vaja umbes 300 miljoni senti ulatuses, maksimum 400 miljoni senti ulatuses. Kui neid arve aluseks võtta, tuleks veel raha juurde leida. 2 miljonit krooni on olemas, tuleks veel üks või maksimum kaks miljonit krooni juurde leida. Selleks on samme astutud. Lähematel päevadel esitatakse Riigikogule seaduseelnõu, mis võimaldaks riigikassal ette võtta üht rahalist operatsiooni Eesti panga summadega selleks, et rahuldada seemneviljalaenu tarvet. Igatahes vaatab Vabariigi Valitsus lahtiste silmadega käesolevatele raskustele põllumajanduses ja tunnustab möödapääsematut vajadust seemneviljalaenu anda ning on teadlik selle ulatuses. Seda tunnustasid ka need organisatsioonid, kes täna koos olid. Mina pärsin neilt: kas on seni rahapuuus seemnevilja operatsiooni kuidagi takistanud? Nemand vastasid, et seda seni ei ole olnud, ja kui riigi laen varsti kätte antakse, siis läheb seemnevilja operatsioon täiesti normaalselt korda. (Teedeminister O. Köster: Vahepeal võib arupärimisi teha.)

J. Teetsov (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Sõna võttes käesoleva riigi 1928./1929. aasta lisaelarve nr. 2 arvel eelkrediidi määramise seaduse juures, mille järgi kavatsetakse määrata... (J. Vain, stp: Kui Teil selle seemnega tõsi taga on, siis Teie aega ei viidaks.) põllupidajaile laenu seemnevilja muretsemiseks, pean tarvilikuks järgmist tähendada. Nii kui seaduse aruandja härra Fuks siin tähendas, puuduvad täiesti andmed seemnevilja tarviduse kohta Saaremaal. Sellepärast tahaksin nüüd tähelepanu juhtida sellele asjaolule, et üldiselt ikaldusekahjude kindlaksteegimine viidi Saaremaal sama lohakalt ja ükskõiksel läbi kui mandril. See on sünnitanud maapidajate hulgas üldist nurinat. Praegu kuulsime aruandja kõnest, et ei ole isegi andmeid sealt veel saadetud selle kohta, kuipalju Saaremaale seemnevilja tarvis läheb.

Omalalal, kui Saaremaal hakati nõudma, et tarvis oleks ikaldusekahje kindlaks teha õigel ajal, aga mitte siis, kui vili lõigatud ja ainult küntud maa veel näha on, siis sel korral põllu-

töoministeriumi poolt samme ei astunud, ja kui hiljem tagantjärele küntud maa ja kõrre järgi otsustati, siis ei olnud võimalik õiget seisukorda enam ette kujutada. (Teedeminister O. Köster: Siin heideti ette, et liiga vara on hinnatud.)

Siin on räägitud, et Saaremaad nagu ei olekski ikaldus nii rängasti tabanud kui mandrit. See ei ole aga nii. Saaremaad on samuti ikaldus tabanud. Seal on küll tänava aastal vili rohkem valminud kui mandril, aga vili on sedavõrt kerge kaaluga, et maapidajad kahtlevad, kas sellega võimalik põldu seemendada. Üksikud, kes katseid teinud selle idanemisega, leiavad, et idanemise protsent on väga madal, ja sealt võib tulla sellepärast suurem nõudmine seemnevilja järele. Aga et see asi nii venib, ja et siamaani ei ole seemnevilja muretsemiseks samme astunud, siis on tõesti ka meil, Saaremaa maapidajail, tõsine kartus, kas meie saame õigeks ajaks seemet, sest Saaremaal külvatakse 2 nädalat varem kui mandril. (E. Joonas, stp: Kas läinud aastal pidi Teile seeme kätte viidama või?)

Siis on veel ikalduse hindamise alt välja jäetud kartul. Kartul mädaneb Saaremaal praegu igalpool, sest läinud aasta sügis tõi mädanikku juurde. Kartuliseemnest tuleb puudus ja seda on võimata Saaremaale sisse vedada.

Sama lugu on leivaviljaga, mida pean tarvilikuks siinkohal tähendada. Saaremaal on rakis kaks aastat täiesti ikaldanud. Eelmisel, 1927. aastal, rikkus vihm juba põllul rukki ja ei lasknud vihmane sügis rukkid õigel ajal maha teha, ning sellepärast oli rukkisaak 1928. a. äärmiselt nõrk. Paljudel jäi rakis märja aja ja seemne puudumisel külvamata. Külvati selle seemnega, mis sõjaväe tagavaradest anti, ja see ei ole ka igas kohas hästi üles tõusnud. Praegu on meil täielik kartus, kuidas tulevikus edasi saab. Läinud suvel oli seisukord juba niisugune, et paljud maapidajad ise ostsid kõik leiva kevadest kuni sügiseni. Mitmel ei olnud raha ostmiseks, ja need pidid oma suvise töö sinna jätma ja välja ilma minema raha teenima, et selle eest leiba osta oma perekonna toitmiseks. Tänavu talvel on seisukord veelgi raskemaks muutunud. Raha ei ole kuskilt saada, ja talvisel ajal välja teenima minna ei ole kuskile. Karja-saadustest sissetulek on väga väike, sest ligi poole võrra on või produktsioon vähenenud eelmise aastaga võrreldes. Inimesed on suures rahapuuduses ja ei tea, mille eest leiba osta. Juba läinud suvel veeti leivavilja Saaremaale üle 24.000 puuda. Praegu on seisukord väga raske, ja paljud inimesed peavad tarvitama niisugust leiba, mis on segu alaväärtus-

likust viljast ja kartulitest, nagu kakk, mis inimestele toiduks tervislikult väga halb. (J. Vain, stp: Ja Teie tahate veel rukki sisseveetolli tõsta, et ikka seda kääki süüa.) Nii et siin mina leian, ei ole küllalt tõsiselt võetud neid ikalduse järeldusi; on võetud üles ainult seemnevilja tarvidus, aga oleks pidanud üles võtma ka leivavilja muretsemise laenu, et oleks võimalik inimestele laenu anda leivavilja muretsemiseks, kui neil enestel selleks raha ei ole.

J. Vain (stp): Põllumeeste kogude rühma liikmetel on pikkade juttude pidamiseks meelitus, sest homme algab teatavasti põllumeeste kogude üleriiklik kongress, täna tahtakse saboteerida. Sellepärast oleks kasulik natuke valgustada seemnevilja ostmist ajal, millal praegune opositsiooni — põllumeeste kogude — rühm veel ise valitses. Neil peaks vähemalt pisutki piinlik olema saata kolm inimest rääkima üht ja sama juttu: Vähe on tehtud, selgust ei ole, mis on tehtud, on tehtud halvasti; ei ole siamaani teada, kuipalju vilja tarvis — esimese jutu järgi oli tarvis 150 miljoni, teise jutu järgi — 200 miljoni, ja kolmanda jutu järgi — üle 300 miljoni sendi eest. Kellele kogumehed neid etteheiteid õieti teevad? Kas mitte neile inimestele, kes kohapeal andmeid kogusid ja üles märkisid ainult teatud liigi põllumehe, kelle talude suurus ulatub üle 10-te hektaaride? Väiketalupidajad, kellel ei jätku põllumajanduse sissetulekust oma perekonna äraelatamiseks, ei ole üldse kõne alla tulnud. On täiesti loomulik, et need andmed sarnase kogumise järgi puudulikud on ja puudulikuks jäävad. Seda viga igatahes ükski komisjon ei suuda enam parandada, sest maad katab lumi. (V a h e l h ü ü e k e s k e l t.) Kohapeal ei kogunud põllutöominister, vaid kogusid põllutöoministeriumi käsutuses olevad ringkonnavalitsejad ja komisjonid. Komisjonide liikmeteks olid väga suurel määral põllumeeste kogude esindajad.

Kui tulemused on kurvad, siis teete etteheiteid endile.

Härra Vessart ütleb, et meie põllumeestel ei jätku vilja äraelamiseks, nad segavat vilja haganatega ja kartulitega. Mõnes maakonnas on see tõesti nii. Kui see Saaremaa kohta kõige rohkem õige on, sest see maa on kõige kehvem, siis need kogude saadikud, kes esindavad Saaremaad, vaielgu oma kogumeeste vastu, kui nad tahavad tõsta teravilja sisseveetolli. Et teie seemneviljale tahate tolli panna, on pöörane. Meie maal on teravili inimestele toiduks, kuid karjatoiduna tooresvili, tooresaine. Need härrad ajavad mõisnikkude politikat, kuid asugu väiketalupidajate seisukohale, kes rukkid ei müü!

(Vahelhüüe paremalt poolt.) Seda räägin ma ka maal kõnekoosolekul, kui see kõne alla tuleb. Teie olete selle vastu, et vabrikantidele pandaks toll tooresainetele, kuna põllumajanduse tooresainetele tahate tolli panna.

Rahaminister A. Oinas: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kuna Vabariigi Valitsus käesoleva seaduseelnõu vastuvõtmise väga kiireks peab, siis kavatsen ma teha ettepaneku, et pärast käesoleva koosoleku päevakorra läbiarutamist tehtaks vaheaeg ja peetaks teine koosolek, nii et saaks II lugemisel käesoleva seaduseelnõu vastu võtta. Hea oleks, kui saaks veel täna seaduseelnõu ka III lugemisel vastu võtta. Ma loodan, et kõik Riigikogu liikmed arvestavad käesoleva seaduseelnõu kiiret iseloomu, ja et Riigikogu tänane päevakord kiirelt läbi arutatakse, nii et meil võimalik oleks täna veel kaks Riigikogu koosolekut pidada.

M. Martinson (põl): Ma pean härra Vainule vastama. Härra Vain ütles eile, ja sellejuures ei tarvitse meie imestada... (A. Veiler, tões: Miks Teie peate siis ministriga ühel pulgal olema?) Mispärast ma siis madalamal pean olema? Härra Veiler tahab alati kõrgemal olla kui minister, siis loomulikult ei tohiks tema mulle pahaks panna, kui ma ministriga ühel pulgal tahan asuda. Härra Vain ütles eile, et põllumehed seda peaksid teadma, et riigil on kassa, ja sellel kassal on põhi, ja kui põhi olemas, siis ka näpud põhja võivad puutuda. Põllumehed peaksid ka teadma, et nad riigi hoolealused ei või olla, et riigikassa neile toetust anda ei saa. Põllumees ei ole kunagi riigi hoolealune olnud ega taha selleks ka saada, aga õigus on tal riigikassast laenu saada, kui tal seda hädasti vaja. Kuid näeme, et siis kunagi riigikassa põhjast juttu ei tehta, kui sotsialistid tahavad sealt mingisuguseks muuks o tstarbeks raha välja pumbata, kas mõneks lisatoetuseks või teatri toetuseks või mõne uue sotsiaalseaduse teostamiseks. Siis ei küsi nad kunagi, kas riigikassas raha on, kas riigikassal ka põhi on ja kas ka näpud põhja ulatuvad? Aga kui põllumees maksu maksab ja pea tööstuse ülalpidaja riigis on, kes kõigile teile, sotsialistid, igapäevast leiba annab, milleta teie täna siin ei istuks, siis ei tohiks nii hoolimata rääkida põllupidajaist. Teil peaks olema ka austust nende inimeste vastu, kes igapäev higi valavad ja põllul musta tööd teevad, ja mitte nii mõnitavalt põllupidajaist rääkima, nagu oleksid nad mingisugused riigi hoolealused, kes peaksid riigi armust toetust saama. Sarnaseid väljendusid põllupidajate vastu meie ei luba ja protesteerime kategooriliselt.

Härra Vain arvab, et ikaldusekomisjonide esimehed olid ainult põllumehed ja põllumeeste esindajad. See on vassimine ja demagoogia kõige jämedamal kujul. Kõige teravamalt paistab silma sarnane demagoogia. Demagoogiat võiksid püüda sotsid teha nii, et lihtinimesed sellest aru ei saa, aga sellest demagoogiast saab igauks aru.

Kui põllumeeste kogude Riigikogu rühm esitas ikaldusekahjude hindamise kohta arupärimise, siis arupärimist põhjendades näitasid nad ka, kes olid komisjonide esimehed ja kes seal liikmetena tegutsesid. Need olid valitsuse ametnikud. Põllutöominister määras ikaldusekomisjonide esimeesteks oma ametnikud. Kui palju oli seal põllumeeste keskseltsi agronoomid? (Teedeminister O. Köster: Kes need kaks liiget olid?) Teie peate ometi teadma, kuidas maainimene ühe asutuse esimehe peale vaatab — see on suur mees! Kõik materjalid olid esimehe käes, teised komisjoni liikmed ei saanud igakord asjasse süvenedagi. Põllutöoministeerium ei pidanud isegi tarvilikuks ikaldusekomisjonide esimeestele selgitavaid instruksioone saata. Selle tõttu tuli ette sarnaseid asju, et ühes kohas hinnati ikaldusekahju põlluvilja suhtes, teises kohas hinnati ka põlluhein, kolmandas kohas ka metsaheina-maad, kuna tarvis oleks olnud kõik hinnata, neljandas kohas ei hinnatud seda põldu, mis kevadel külvamata oli jäänud. Õeldi, et seal midagi ikaldada ei ole, kuhu kevadel külvatud ei olnud. Loomulik, et seal midagi ikaldada ei saa, kuhu külvatud ei olnud. Nii ei ole põllutöoministeerium oma ülesannetest aru osanud saada. (Teedeminister O. Köster: Kus teie targad ministrid siis olid?) Kui selgitavaid juhtnööre ei antud, siis ei maksa tulla ka süüdistama teisi komisjoni liikmeid. Ma isiklikult ei tahaks süüdistada ka komisjoni esimehi sellepärast, et neile tegusemiseks korralikke eeskirju ei olnud antud. (Vahelhüüe keskelt.) Meie ministritel oli samuti üks hää valitsuses, nagu härra Martna seda härra Rei'l nüüd ütles olema, kuigi ta Riigivanem, samuti oli ka meie ministril üks hää. Aga pidage seda ka põllumeeste suhtes meeles, mis te eneste suhtes arvate hea ja tarviliku olema.

J. Vain (stp) (fakt. märk.): Ma olen sunnitud faktilise märkusena pisut õiendama härra Martinson'i kõnest seda osa, milles ta minu sõnu tsiteeris. Härra Martinson ei lugenud stenogrammi, vaid tõlgitses oma sõnadega, sellepärast on eksimine arusaadav.

Ma seletan, mida varem ütlesin. Kui ikaldus ulatub 300 miljoni sendini, siis ei ole põhjust arvata, et riik kõik 300 miljonit senti andma

peab. Üks osa meie põllupidajaist suudab ometi, kui mitte täielikult, siis vähemalt osalt, viljaseemet nõutada, selle peale raha kulutada. Sellepärast tuleb jääda ikalduselaenu kui riikliku toetuse juurde, mitte aga riikliku ettevõtte juurde. (J. Mürk, mo: Nii see küll ei olnud.)

Juhataja **K. Einbund**: Ettepanek on tehtud, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolme päevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

4. Koosoleku lõpetamine ja Riigikogu kahe järgmise koosoleku määramine. **A. Jürman** (põl) (korra kohta): Arvesse võttes rahaministri seletust ja sooviavaldust, et täna see seaduseelnõu vastu võetaks, teen ettepaneku, praegune koosolek lõpetada ja pidada uus koosolek 15 minuti pärast sama päevakorra, ainult 1. päevakorra-punktiks tuleks siis riigi 1928./29. a. lisaelarve nr. 2 arvel eelkrediidi määramise seadus — II lugemisel.

Rahaminister **A. Oinas**: Härra Jürman sai minust ekslikult aru. Rkl. Jürman'i ettepanek saavutab selle, milleks ma oma ettepaneku tegin. Arvasin, et kuna tänases päevakorras on üldse ainult kaheksa punkti, siis Riigikogu võiks need kaheksa punkti heal töötahtmisel enne läbi arutada. (J. Laidoner, põl: Lootusetu asi, ei lähe!)

R. Penno (as): Minu arvamise järgi tuleks ka kolmas koosolek otsustada, sellepärast teen ettepaneku,

pidada pärast teise koosoleku lõppu viie minuti järele kolmas koosolek, võttes 1. päevakorra-punktiks riigi 1928./29. a. lisaelarve nr. 2 arvel eelkrediidi määramise seadus — III lugemisel ja edasi sama päevakord.

O. Liigand (rhv) (häälet. korra kohta): Ma teen ettepaneku, hääletada lahus päevakorra-punkt 1. ja sellest eraldi teised päevakorra-punktid. (Vahelhüüe: Täiesti õigel)

Juhataja **K. Einbund**: Panen hääletamisele ettepaneku, lõpetada käesolev koosolek ja pidada teine koosolek 15 minuti pärast. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb ettepanek, võtta päevakorda ainult punkt 1-ne riigi 1928./29. a. lisaelarve nr. 2 arvel eelkrediidi määramise seadus — II lugemisel. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Seega langevad ära teised rkl. Jürman'i poolt ette pandud päevakorra-punktid.

Hääletamisele tuleb ettepanek, pidada kolmas koosolek 5 minutit pärast teise koosoleku lõppu, päevakorda võttes 1. punktiks riigi 1928./29. a. lisaelarve nr. 2 arvel eelkrediidi määramise seadus — III lugemisel ja edasi käesoleval koosolekul arutamata jäänud päevakorra-punktid. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 18.40 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Abisekretär **J. Piiskar**.